

Krausz Bernadett

A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. törvénycikk hatása a családjogi viszonyokra

1. Bevezető gondolatok

A törvényes házasságból született „törvényes” és a házasságon kívül született „törvénytelen” vagy „természetes” gyermekek jogi helyzete különbözött a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. tc. 1947. június 7.² napján történt hatálybalépéséig, amely megszüntette e gyermekek közötti jogi különbségtételt (1. §), megváltoztatta a családjogi viszonyokat a magyar jogban. Emellett különös jelentősége, hogy ez volt az első olyan tételes jogi norma, amely a házassági köteléki jogon kívül átfogóan szabályozott olyan családjogi intézményeket, amelyekről azelőtt csak különálló normák rendelkeztek érintőlegesen, így például a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről szóló 1877. évi XX. tc. (Gyt.) 11. §-a a gyermektartásról, a Gyt. 13. §-a a gyermekelhelyezésről, a II. fejezet az atyai hatalomról; a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. tc. (Ht.) 95. és 105. §-ai a gyermekelhelyezésről és a gyermektartásról, a Ht. 103. §-a a különélő szülő kapcsolattartásáról, az 1894. évi XXXIII. tc. az állami anyakönyvekről 38. és 42. §-ai a gyermek névviseléséről, vagy amelyek a tételes jogban nem, csak a polgári törvénykönyvek tervezetében vagy a bírói joggyakorlatban jelentek meg, mint például a fogantatási idő fogalma.

A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvénycikk rendezte az anyagi és eljárásjogi szabályait a fogantatási idő vélelmének és az apai elismerésnek, az apaság megállapításának, a gyermekelhelyezésnek és szülői hatalomnak, a gyermektartásdíjnak, valamint a gyermek névviselésének.

A törvény megalkotásának egyik indoka a rendkívül magas gyermekhalandóságban keresendő: a törvénytelen gyermekek halandósága a kétszeresét tette ki a házasságból született gyermekekének,³ így egyrészt népességpolitikai szempontból vált szükségessé a helyzet orvoslása, hogy a törvénytelen gyermeknek életet adó anyák képesek legyenek felnevelni a gyermeküket. A miniszteri indoklás kitért arra, hogy a házasságon kívül született gyermekek jogállása rendezetlen, és csak szokásjogi úton volt szabályozva, továbbá ezek a rendelkezések annyira elavultak és igazságtalanok, hogy feltétlenül szükség van

a reformjukra. Kiemelte, hogy a szülők cselekedeteiért a társadalom megbélyegzi a gyermekeket, akiket kiközösítenek az anyával együtt,⁴ és gyakran lépnek a bűnözés útjára. A fiatalok bűnelkövetők és a prostituált nők nagy része szintén a házasságon kívül született gyermekek közül került ki. Az állam felismerte, hogy a népességszám növelése és védelme szempontjából jogi normarendezésre van szükség, amely előfutára lehet a társadalmi változásnak is.⁵ Ezek kiküszöbölése érdekében a törvénynek két célja volt, az egyik, hogy a törvényes és törvénytelen származás megkülönböztetése megszűnjön, a másik pedig, hogy jogilag egyenlők legyenek a házasságból és a házasságon kívül született gyermekek (1. §).

Bár Wenzel Gusztáv már 1870 szeptemberében indítványozta a magyar jogászgűlés előtt azt, hogy „a jogászgűlés nyilatkoztassa ki, miszerint jogéletünk egyik fontos kívánalmának ismeri fel, hogy a törvénytelen születésű gyermekek jogi állása nálunk minél előbb határozott, s a XIX. század szellemének megfelelő törvény által szabályoztassék”,⁶ indítványát elutasították formai okokra hivatkozva, ezután a *Jogtudományi Közönyben* ismertette a törvénytelen születésű gyermekek jogállásával kapcsolatos nézeteit, valamint a tételes jogi szabályozás elkészítését sürgette, mivel ebben a korszakban a törvénytelen gyermekről anyagi jogi szabályt egyedül a Hármaskönyv tartalmazott, ahol is csupán az érvénytelenül kötött házasságból született gyermekekről esett szó. Hangsúlyozta, hogy „a szülők bűnös egybekelése az, mi rosszallást és büntetést érdemel, de másrészt a törvények mégis nem a szülőket, hanem többnyire csak az ilyen törvénytelen egybekelésből született ártatlan gyermekeket sújtották”, azonban „a törvénytelen születésű gyermek is személy a személyiségénél fogva ilyenmő sújtó intézkedéseknek többé helyt engedni nem szabad”. Álláspontja szerint magánjogi szempontból csak annyiban korlátozhatók e gyermekek érdekei, amennyiben azok a család érdekeit nem sértik.⁷

Wenzel nézeteit osztotta Murinyi Endre ügyvéd,⁸ valamint Szokolczay Árpád ügyvéd is, aki kiemelte, hogy az apaságot nem a házasság, hanem a nemzés határozza meg, így a névviselés, a tartás, a nevelés és az örökösödés ugyanúgy megilletik a gyermekeket, függetlenül attól, hogy házasságon kívül születtek. Hangsúlyozta, hogy lesznek olyanok, akik a házasság szentségét fogják ellenérvként felhozni, azonban álláspontja szerint, ha egy törvénytelen gyermek törvényes lesz, az nem fogja a házassági köteléket lehetetlenné tenni, ugyanakkor „megszünteti azt a kényelmes állapotot, hogy a törvénytelen gyermek titkos bűn marad, és a gyermek neve emlékeztetni fogja az apát az apai kötelezettségeire”. Ez egy erkölcsösebb felfogás, a jogegyenlőség és az erkölcs azt kívánják, hogy a házasságon kívül született gyermeket az apja neve, a nevelése, az apja vagyonában való részesülés ugyanúgy megillessen, mint a testvéreit, valamint az, hogy rokonai legyenek mindazok, akik az apa rokonai is.⁹

Márkus Dezső kúriai bíró, aki a törvénytelen gyermekek érdekeinek védelmét következetesen hangsúlyozta, és több tanulmányában, beszédében szolt mellettük, szintén a házasságon kívül született gyermekek egyenjogúságát

szorgalmazta, különösen a gyermektartásdíj vonatkozásában, kitérve arra az igazságtalanságra, hogy a gyermektartásdíj mértékét csak az anya társadalmi állása határozza meg, így sok alsóbb bíróság nevetéségesen alacsony összegben állapítja azt meg, valamint több esetben csak a gyermek 12 vagy 14 éves koráig, holott álláspontja szerint nincs olyan bíróság vagy gyámhatóság amely ugyanezen korú, házasságból született gyermek apját felmentené a tartás kötelezettsége alól, azon indokkal hogy az ilyen korú gyermek már önálló keresetre képes.¹⁰

A fenti jogi hiátust pótolta a Tanácsköztársaság alatt a Forradalmi Kormányzótanács 1919. március 26. napján megjelent VII. számú rendelete, amelynek 1. §-a kimondta, hogy a Magyarországi Tanácsköztársaság törvénytelen gyermeket nem ismer. Mindazok a jogok és kötelezettségek, amelyek a törvényes házasságból született gyermeket megilletik (például névviselés, tartás, családi pótlék stb.) csorbíthatatlanul kiterjednek azokra a gyermekekre is, akik házasságon kívül születtek. Helyet kaptak a rendeletben az apaság megállapításának és az apai elismerésnek az eljárásjogi szabályai is,¹¹ azonban a kommün bukásával ezt a rendeletet is hatályon kívül helyezték.

2. A családjogi viszonyok a törvény hatálybalépését megelőzően

Az 1946. évi XXIX. törvénycikk jelentőségének megértéséhez szükséges annak vizsgálata, hogy a hatálybalépést megelőzően miként alakult a házasságon kívül született gyermekek jogállása.

Tételes jog hiányában a családjogi viszonyokat nagyrészt az 1928. március 1. napján a képviselőház elé terjesztett 1928. évi magánjogi törvényjavaslat, a „Magyarország Magánjogi Törvénykönyve” (Mtj.) rendezte, melynek törvényi elfogadása elmaradt, mégis alkalmazták annak elveit és szabályait a bíróságok, azaz fokozatosan írott szokásjoggá alakult át.¹²

„Törvényes” gyermeknek az számított, aki törvényes házasságból született, illetve aki a törvényes vagy vélt házasság megkötése után hat hónapon túl vagy a házasság megszűnése után tíz hónapon belül született.¹³ A „törvényes” származás vélelme csak a bejegyzett apa, a férj által indított perben volt megtámadható, más módon nem, így a bírói gyakorlat alapján az a körülmény, hogy a gyermeket az anya törvénytelennek anyakönyveztette, az anyának az a beismerése, hogy a gyermek nem férjétől való, valamint az sem, hogy a nő férjét elhagyta vagy tőle különváltan él, nem szolgálhatott a vélelem megdöntésére. A perben azt kellett bizonyítani, hogy az érintkezés fizikai lehetősége ki volt zárva, de amennyiben a fogamzás ideje alatt más férfiakkal is nemileg érintkezett az anya, az a vélelem megdöntésére nem volt elégséges, valamint ha a felek távol, más városban, vagy éppen külföldön különválva, de nem a bíróság által elválasztva éltek, ingadozó volt a gyakorlat a fizikai lehetőség kizártságának értelmezési kérdései miatt.¹⁴

A házasságon kívül született gyermek tehát az, akinek az anyja a fogantatási időben vagy születésekor nem

élt házassági viszonyban, valamint az a gyermek is, akire nézve a törvényes születés vélelmét megtámadási perben megdöntötték.¹⁵

A házasságon kívül született gyermek jogállása közvetlenül a törvény hatálybalépése előtt az anyjával és anyja rokonaival szemben ugyanaz volt, mint a törvényes gyermeké, az anyja családi nevét viselte, az apjával szemben pedig csak korlátozott jogok illették meg (Mtj. 245–246. §). Az anya után örökölhetett, mivel vele állt rokoni kapcsolatban (Mtj. 174. §), az apával nem, az anya gyakorolta a szülői hatalmat felette (Mtj. 267. §), így a gondviselés, a vagyonnevelés és a törvényes képviselő joga az anyát illette meg, a lakóhelye az ő lakóhelyével egyezett meg (Mtj. 38., 266–325. §). Az apával rokoni kapcsolatban nem állt, az apát csak tartási kötelezettség terhelte a gyermekkel szemben, amennyiben a bíróság megállapította, hogy a gyermek anyja és a férfi a fogantatási időben nemileg érintkezett.¹⁶ E tény bizonyítása nehéz volt, mivel az 1911. évi polgári perrendtartás szabályai szerint a felek tényállításain¹⁷ kívül a felek eskü alatti kihallgatása során tett nyilatkozatok,¹⁸ tanúvallomások¹⁹ és okiratok²⁰ (például a felek közötti esetleges levelek) szolgáltak bizonyítékként. Emellett az alperes férfi feslettségi kifogással élhetett (Mtj. 260. §), amennyiben az anya a fogantatás idejében oly feslett életet élt, hogy a nemi érintkezést több férfival keresetképpen vagy a női szeméreméretet botránnyosan sértő módon üzte (Mtj. 247. §). Ennek bizonyítása érdekében hamis tanúzásokra is sor került, például az alperesek gyakran hamis tanúkkal kísérelték meg igazolni, hogy a nő a nemi érintkezést másik férfi jelenlétében végezte.²¹ Ha a fogantatási időben történt nemi érintkezés bizonyításra került, a következő probléma az volt, hogy a gyermektartásdíj mértéke az anya társadalmi állásához mért megélhetéséhez s e társadalmi állásnak megfelelő nevelése és önálló keresetre képesítő tanítása költségeihez igazodott (Mtj. 248. §). A tartásdíj a gyermeket méltánylást érdemlő ok hiányában a tizenhatodik életévének betöltéséig illette meg az Mtj. szerint, a felsőbb bírósági gyakorlat alapján a keresőképeség eléréséig állapították meg, általában tizenhat éves korig,²² azonban az alsóbb bíróságok több esetben csak a gyermek 12–14 éves koráig, Márkus Dezső kúriai bíró álláspontja szerint.²³

A házasságon kívül született gyermek apjának tehát csak tartási kötelezettsége volt vele szemben, az Mtj. szerint és a felsőbb bíróságok által kimunkált elvi határozatok alapján elsősorban az apa volt köteles gondoskodni a természetes gyermekéről.²⁴ Ennek a kötelezettségnek a jogalapjaként először a házasságon kívüli nemzésből származó kártérítési kötelezettséget tekintették, majd később, a 20. század elején már az apa és a gyermek közötti vérségi kapcsolatot. Abban az esetben azonban, amikor az apa személye nem volt megállapítható, valamint, amíg azt meg nem állapította a bíróság, vagy az apa el nem ismerte magáénak a gyermeket, az anya volt köteles a gyermeket tartani és nevelni. Abban az esetben is az anyára hárult az eltartási felelősség, hogyha az apa nem tett eleget a gyermektartási kötelezettségének vagy arra képtelen volt.²⁵

A törvénytelen gyermekek tartásának kérdésében köthettek egyezséget a szülők, azonban a bíróságok gyakor-

lata nem volt egységes²⁶ a tekintetben, hogy a követelés csak a gyámhatóság jóváhagyásával érvényesíthető vagy akár anélkül is.²⁷ A Kúria álláspontja szerint, amennyiben havi tartásdíj összegében egyeztek meg a szülők, akkor nem kellett hozzá gyámhatósági jóváhagyás, az egyösszegű teljesítés esetén igen.²⁸ Az apasági és a gyermektartás iránti perekben a bíróság a gyermek érdekét hivatalból is figyelembe vette, így a szülők közti megegyezés sem sértette a gyermek érdekét. Ha az anya lemondott a tartásdíj követelési jogáról, arra a perben kifogásként nem hivatkozhatott a másik fél, ugyanis a lemondás hatálytalannak minősült.²⁹ Amennyiben a szülők nem tudtak megegyezni, akkor a királyi járásbíró előtt gyermektartásdíj megállapítása iránt indíthatott pert az anya.

A házasságon kívül született gyermek törvényesítésére utólagos házasságkötéssel vagy királyi (államfői) kegyelemmel volt lehetőség.³⁰ Az utólagos házasságkötés esetén, amennyiben a szülők kötötték meg a házasságot, rokonság keletkezett az apa és a gyermek között, a törvényesítés a gyermek születésére visszaható hatállyal létrejött. Az államfői kegyelem esetén a törvényesítés hatálya csak a törvényesítés (leirat kelte) idejétől fogva állt be. Ha pedig a gyermek vagy az atya korábban elhalt, a halál időpontjával, és az apa törvényes gyermekeinek jogait nem érinti, a gyermek csak természetes apjával jut törvényes rokonsági kapcsolatba, az apja rokonaival nem.³¹

Amennyiben a házasságon kívül született gyermeket az apa anyakönyvvezető előtt vagy közokiratban magának ismerte el, ennek joghatálya annyiban nyilvánult meg, hogy a bíróság előtt az apa nem hivatkozhatott arra, hogy az anyával nem érintkezett nemileg, illetve „feszlettségi kifogással” sem élhetett.³²

3. A törvény által szabályozott családjogi viszonyok

3.1. A vélelmezett fogantatási idő

A vélelmezett fogantatási időt a magyar általános polgári törvénykönyvtervezet első szövegének (1900) 188. §-a szerint³³ a gyermek születése napját megelőző száznolcvanegyedik és háromszázadik nap közötti időszak jelentette, mindkét határnap beszámításával. A második szöveg (1913) 92. §-a³⁴ és az Mtj. 182. §-a ezt a száznolcvanegyedik és háromszázkettedik nap közötti időben állapította meg, amelyet az 1946. év XXIX. tc. is fenntartott. A törvény e részében egy megdönthető vélelmet állított fel, amelynek ellenkezőjét a gyermek érdekében bizonyítani lehetett (2. §). A magánjogi kódex tervezeteiben és javaslatban a jogalkotó a gyermek törvényes státusza megállapításának érdekében engedte meg annak a bizonyítását, hogy a gyermek a vélelmezett fogantatási idő előtt fogant, amelyet az 1946. évi XXIX. tc. elvetett, egyrészt azért, mert a jogalkotó el akarta kerülni azokat a bonyodalmakat amelyek a törvény hatálybalépése előtt született gyermekek státusza tekintetében az újabb vélelmezett fogantatási idő megváltoztatásából erednének,

ugyanis az orvostudomány eredményei szerint lehetséges, hogy a gyermek fogantatása a vélelmezett fogantatási idő előtt vagy után történt, ezért a vélelem a gyermek érdekében megdönthető,³⁵ másrészt mivel a jogalkotó célja a törvényes és a törvénytelen gyermekek közötti különbségtétel megszüntetése volt.

3.2. A házasságon kívül született gyermek fogalma, jogállása és az apaság megállapítása

A házasságon kívül született gyermek az, akinek anyja a vélelmezett fogantatási idejében nem állt házassági kötelékben, vagy akiről a bíróság jogerősen megállapította, hogy házasságon kívül született a törvényi fogalom szerint. Az érvénytelen házasságból fogant gyermeket nem lehetett házasságon kívül születettnek tekinteni (3. §).

A házasságon kívül született gyermek jogállását rendező, megosztó véleményeket generáló törvény újítása, hogy a gyermek mind az anyjának, mind az atyjának, mind pedig ezek rokonainak egyaránt rokona; amennyiben a törvényből más nem következik, a rokonság alapján mind a gyermeket, mind a rokonait élők közt és halál esetére olyan jogok illeték és kötelezettségek terhelték, mintha a gyermek házasságból született volna (19. §). Ezáltal kiterjesztette a jogalkotó a gyermeknek az anyjával és az anyja rokonaival fennálló jogosultságait az apa és az apa rokonai vonatkozásában is családjogi és öröklési jogi értelemben.

A házasságon kívüli születés megállapítására (*actio de filiatione negativa*) a férjnek a gyermek születéséről való tudomásszerzést követő; a gyermeknek pedig a nagykorúságától vagy a kereseti kérelmét megalapozó tényről való tudomásszerzéstől számított egy éven belül volt lehetőség pert indítani. A kereseti kérelem szerinti marasztalásnak akkor volt helye, hogyha a házasfelek a fogantatási időn belül nemileg nem érintkeztek, vagy a körülmények szerint egyébként lehetetlen, hogy a gyermek a férjtől származik (például földrajzi távolsága miatt, vagy a feleség már terhes volt, amikor a férj nemileg érintkezett vele), vagy ha a gyermek a házasság megszűnése, vagy érvénytelenné válása után fogant (4–5. §). Ekkor már nem azt kellett bizonyítani, hogy a férj és az anya között a fogantatási időben a nemi érintkezés lehetősége fizikailag ki volt zárva, elegendő volt, hogy a férje az anyával a fogantatás idejében nemileg nem érintkezett. Ennek az indoka, hogy a gyermek érdeke esetleg éppen azt kívánja meg, hogy a formailag fennálló családi állásból szabadulva a származásának valóban megfelelő családi állást nyerhessen el, ez esetben nagyon visszas következményekre vezetne az, ha a bíróság a gyermek származása törvényességének megdöntésére irányuló keresetet azért utasítaná el, mert az évtizedek óta egymástól külön élő férj és feleség között a nemi érintkezés lehetősége a fogantatási idő alatt nem volt kizárva. Emellett az is nővum, hogy ez a vélelem akkor is megdönthető, ha a gyermek a házasság megszűnése vagy érvénytelenné nyilvánítása után fogant.³⁶

A házasságon kívül született gyermek apjának megállapítása kétféle jogi úton történhetett. Elsőként lehető-

ség volt arra, hogy az apa a gyermeket teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal magáénak ismerje el. Az elismerő nyilatkozat akkor teljes hatályú, ha azt a nyilatkozó személyesen maga tette, vagy a korlátolt cselekvőképességű nyilatkozatához a törvényes képviselője, vagy a gyámhatóság hozzájárult, a nyilatkozatot legkorábban a vélelmezett fogantatási idő alatt teszik, a nyilatkozó és a gyermek közt legalább tizenhat év korkülönbség van, valamint az elismeréshez az anya, illetve ha a gyermek a tizenhatodik életévét betöltötte, maga is hozzájárult. A nyilatkozatot az anyakönyvvezető, a bíróság, a gyámhatóság vagy külképviseleti hatóság előtt kellett megtenni, amit jegyzőkönyvbe foglaltak (9–10. §). Az apai elismerő nyilatkozat megtámadható volt a gyermek, illetve a nyilatkozattevő apa által a törvényben foglalt feltételek fennállása esetén, valamint a hozzájáruló nyilatkozat is a hozzájáruló által (11–16. §).

Másrészt, apai elismerő nyilatkozat hiányában a bíróság állapította meg a jogosult kérelmére az apaságot három esetben (17. §): ha az apa a gyermek anyjával a fogantatási időn belül életközösségre utaló körülmények között huzamosabb ideig együtt élt (ún. vadházasság esete); ha az apa a gyermek anyjával a fogantatás ideje alatt nem élt együtt, azonban huzamosabb időn át nemi viszonyt folytatott vele; valamint ha a férfi a gyermek anyjával a fogantatás idejében nemileg érintkezett, és az összes körülmény gondos mérlegelése mellett alapos következtetést lehet vonni arra, hogy a gyermek az említett nemi érintkezésből származik.³⁷

A törvény rendelkezett az utólagos házasságkötés hatásáról is. Ebben az esetben, ha az apa az anyakönyvvezető előtt a gyermek anyjával történő házasságkötést megelőzőleg nem jelentette ki, hogy a gyermek nem tőle származott, akkor a gyermeket a születésére visszamenő hatállyal házasságból születettként kellett tekinteni (20. §).

Az államfői kegyelemmel történő törvényesítés intézménye megszüntetésre került (21. §), tekintettel arra, hogy a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal és a bíróság általi megállapítással lehetséges volt az apaság megállapítása a gyermek születésétől kezdődő hatállyal, valamint így a gyermek az apával rokoni – és ezáltal öröklési – kapcsolatba került, az új törvény rendelkezései kedvezőbbek voltak a gyermekekre nézve.³⁸

3.3. A névviselés kérdése

A törvény névviselésre vonatkozó szabályai szerint a házasságon kívül született gyermek már nem az anyja, hanem az apaként bejegyzett személy családi nevét viselte. Az anya családi nevét (hajadon családi nevét) csupán az apa személyné bejegyzése előtt (23. §), legfeljebb hároméves koráig viselte, ugyanis amennyiben a gyermek hároméves koráig nem volt bejegyezhető apa, a gyámhatóság intézkedett a képzelt apa bejegyzéséről [22. § (2) bekezdés], amely törölhető volt, ha később az apa személye megállapítható lesz teljes hatályú apai elismerés, bírói ítélet vagy utólagos házasságkötés által. A névviselés rendezése és a képzelt apa bejegyzése a törvényjavaslat

indokolása alapján azért volt lényeges, mert így a nyilvánosan hozzáférhető anyakönyvi iratok alapján nem lehet megállapítani a származást, valamint amikor a gyermek a nyilvánosság előtt a nevével jelentkezik, különösen az iskolában, már nem az anyja nevét fogja viselni, ezért a lehetőségekhez képest megszűnnek azok a sérelmek, amik a gyermeket a családi neve miatt érhetik.³⁹

3.4. A gyermekelhelyezés

A különélő szülők megegyezhettek a gyermekelhelyezés kérdésében, ennek hiányában a gyámhatóság határozott arról, hogy a gyermeknek melyikük viselje gondját. Ilyen esetben a törvény szerint leánygyermeket és a hétévesnél nem idősebb fiút rendszerint az anya, a hétévesnél idősebb fiút pedig rendszerint az atya gondviselésére kellett bízni, amely az 1877. évi gyámtörvény rendelkezéseivel megegyezik. A gyermek azonban csak az apával közös háztartásban élő házastársának hozzájárulásával kerülhetett az apjához, valamint ha ez a házasságból származott gyermekek jogos érdekeivel nem állt ellentétben. A gyámhatóság eltérhetett ezektől a szabályoktól, ha azt a gyermek nyilvánvaló érdeke kívánta (24. §). Így a gyermeket – amennyiben az az érdeke – nem szakították el az anya mellől, tehát nem kényszerítették egy olyan környezetbe, ahol esetlegesen nem gondoskodnak róla megfelelően, illetőleg nem szeretik.⁴⁰ A másik oldalról megközelítve, ez a rendelkezés az apa együtt élő házastársának és a házasságból született gyermekeinek az érdekét is védte.

3.5. A szülői hatalom

A kiskorú gyermekek gyámság vagy szülői hatalom alatt álltak, és a házasságon kívül született gyermekekre is a Gyt. szabályait kellett alkalmazni, a törvényben meghatározott eltérésekkel.⁴¹ Így a házasságon kívül született gyermek felett a nagykorú apa csak akkor gyakorolta a szülői hatalmat, ha a gyermeket nála helyezték el, illetve ha a szülői hatalom gyakorlását a gyámhatóság fontos okból ráruházta. Ebben az esetben a szülői hatalom gyakorlását meg lehetett szüntetni, ha az apa magatartásában a gyermeke iránt nem nyilatkozott meg az a felelősségérzet és gondoskodás, amely a jó atyától a természet rendje és az erkölcs szabályai szerint elvárható.

A nagykorú anya azokban az esetekben gyakorolta a szülői hatalmat, amelyekben ez a jog a házasságból született gyermek anyját is megillette. Ezen felül akkor is, ha a gyermeknek nem volt apja, vagy a fentiek szerint ez a jog nem illette meg. A perekben a házasságon kívül született kiskorú gyermeket – amennyiben gyámság alatt nem állt – a gyámhatóság által erre a célra kirendelt gondnok képviselte. A szülő mint a gyermek törvényes képviselője, e keresetekkel kapcsolatban csak a gondnok kirendeléséig felmerülő halaszthatatlan tennivalókat véghezte el (25. §).

3.6. A gyermektartásdíj

A gyermektartásdíj tekintetében azokat a rendelkezéseket emelem ki, amelyek a bírói – vagyis a korábbi – gyakorlattól eltértek, valamint, amelyek néhány vitatott kérdést szabályozva ezzel elősegítették a törvényes és a törvénytelen gyermekek közötti különbségek eltörlését.⁴²

A törvény hatálybalépésével a házasságon kívül született gyermek tartása is az apja társadalmi állásához, valamint a vagyoni és kereseti viszonyaihoz igazodott. A házasságon kívül született gyermek is jogot formálhatott arra, hogy a tehetségének, hajlamainak, szorgalmának, esetleges vagyonának, valamint a tartásra kötelezett vagyoni és kereseti viszonyainak megfelelő, önálló keresetre képesítő tanításban részesüljön (26. §). Ez jelentős előrelépés volt, mivel a törvény hatálybalépése előtt az önálló keresetre képesítő tanítást kellett fedeznie a gyermektartásdíj mértékének, a keresőképes életkor elérése pedig csupán az anya társadalmi állásához igazodott. Ezzel a törvény lehetőséget nyújtott arra, hogy a jobb képességekkel rendelkező házasságon kívül született gyermek magasabb képesítést szerezhesen.⁴³

A másik két nagy vitás kérdés a felek közötti egyezség körében merült fel. Kell-e a gyámhatóság jóváhagyása az egyezség érvényességéhez, illetve ha igen, később az megváltoztatható-e? A törvény akként rendelkezett, hogy a házasságon kívül született gyermek és az apa közt a jövőben teljesítendő tartásra vagy annak megváltására létrejött megegyezéshez a gyámhatóság jóváhagyása kell. A tartás mértékét vagy módját megállapító egyezség nem zárta ki azt, hogy a jogosult a tartás felemelését vagy új megállapítását követelhesse, ha az egyezséggel megállapított tartás számba vehetően csekélyebb, mint amennyi a törvény szerint járna, vagy ha a tartásra irányadó viszonyok utóbb lényegesen megváltoztak (28. §).

A törvény tartalmazta annak a lehetőségét, hogy a tartási kötelezettséget az apaság megállapítása nélkül alapítsa meg a bíróság, ami az eddigi szokásjogi joggyakorlatot emelte törvényi szintre. Ez alapján, ha nincs senki, akit a gyermek apjának kell tekinteni, a gyermeket az köteles eltartani, aki az anyával a fogantatás idejében nemileg érintkezett, kivéve, ha a körülmények szerint nyilvánvalóan lehetetlen volt, hogy a gyermek az említett nemi érintkezésből származott, vagy a gyermek anyja a kéjelgést a fogantatás idejében keresetszerűen üzte. A törvény eszerint a feslettségi kifogás körét jelentősen korlátozta (32. §). A törvényjavaslat indokolásában a jogalkotó kifejtette, hogy azt a rendelkezést, amely szerint a gyermek – az anyja feslett élete okából – akkor sem követelhet tartást, ha anyja a nemi érintkezést a fogantatás idejében a szeméreméret teljes hiányára valló módon üzte, nem tartja fenn. Abból ugyanis, hogy az alperesként bebevont férfi a nemi érintkezésnek a szeméreméretet sértő módon való végrehajtását bizonyítani tudja, nem lehet megnyugvással arra következtetni, hogy a nő válogatás nélkül érintkezett bárkivel, tehát olyan nagyszámú férfival, hogy ezek közül egyetlen, általa kiválasztott férfinak tartásra kötelezése a jogérzetet sértene. Ha azonban a gyermek anyja a fogantatás idejében a kéjelgést keresetszerűen üzte, akkor az

említett következtetést le lehet vonni, ezért az indokolás szerint igazságtalan lenne, ha valaki pusztán azon az alapon, hogy ilyen nővel nemileg érintkezett, tartásra lenne kötelezhető.⁴⁴

A törvény fenntartotta azt a szokásjogi rendelkezést is, hogy a tartásra kötelezett tartozásáért a szülője kezes módjára felel, amennyiben egészben vagy túlnyomó részben szülőjének gazdaságában, üzletében vagy más kereső foglalkozásában fejti ki tevékenységét, és ezért megfelelő díjazásban nem részesül. Ez a kötelezettsége akkor is fennállt, ha a tartásra kötelezett tevékenységében önhibáján kívül ideiglenesen akadályozva van (35. §).

4. A törvény fogadtatása

Bacsó Ferenc szerint az alig szokott előfordulni, hogy valamely jogi reformnak ne akadna bírálója, viszont az is ritkán fordul elő, hogy egy törvényjavaslatot olyan példátlan hevességgel támadjanak, mint azt a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvénnyel tették. Az ellenzők szerint ez a törvény az erkölcstelenséget iktatja törvénybe, a házasság mint felesleges jogintézmény el-sorvasztásra van ítélve, a javaslat elfogadásával az egynejtűséget adná fel a társadalom, hogy annak helyébe a poligámián túlhaladva, primitív degenerált törzsek promiszkuitását helyezzük előtérbe. Álláspontja szerint a törvény érdemben szűkebb terjedelmű reform, mivel a bírói gyakorlatban már több mint három évtizede érvényesülő szokásjogi szabályokat emelt törvényi szintre, olyan családjogi és ebből következően örökjogi jogosultságokkal ruházta fel a házasságon kívül született gyermeket apai oldalon, amelyek anyai oldalon már eddig is megillették őket. A törvény a rokoni kapcsolatot a vérségi kapcsolatra alapítja, mivel álláspontja szerint a férfival való vérségi kapcsolat ugyanolyan erkölcsi jelentőségű, mint a nővel fennálló vérségi kapcsolat, ezáltal az erkölcs által sugallt jogi konzekvenciái is csak azonosak lehetnek.

Azzal az állásponttal szemben, hogy a törvény a házasság intézménye elleni támadás, felhozta, hogy ez a házasságon kívül született gyermek anyját nem nyilvánítja sem közvetlenül, sem közvetve az apa feleségévé, vele szemben sem tartási, sem öröklési, sem névviselési igényt, vagy bármely házassággal egybekötött jogosultságot nem keletkeztet. Kiemelte, hogy a Kúria harmincéves gyakorlata alapján a nő házasságtörésből származó gyermeke vonatkozásában eddig is kizárta a férjet a hitvestársi öröklésből, és egyenlő jogokat biztosított a házasságból és azon kívül született gyermekei részére, azonban az anya vonatkozásában a bíróság joggyakorlatával szemben soha nem hallotta emlegetni azt a vádat, hogy szétrombolja a családot, és nem is észlelt ilyen következményeket, álláspontja szerint a törvényjavaslat épp hogy a család szentségét és tisztaságát védi azáltal, hogy a családfelelősségérzetét nem engedí könnyedén elviselhető kibúvókkal elaltatni, hanem azt a jog szigorú szabályaival ébren tartja és fokozza. Abban a kérdéskörben, hogy szerzhető-e bizonyosság az apa és a gyermek között fennálló vérségi kapcsolatra, arra az álláspontra helyezkedett, hogy ez a bizonyítás kö-

rébe tartozik, és ha elfogadjuk a bizonyítás eredményét a házasságból született gyermek férjtől való származásának megtámadásánál, akkor miért ne lehetne elfogadni az összes körülmény gondos mérlegelése mellett azt, hogy a gyermek az adott férfitől származik.⁴⁵

A következő cikkekben a szerzők az aggályaiknak adtak hangot a *Jogtudományi Közöny* hasábjain.

Szladits felismerte, hogy a házasságon kívüli gyermekek jogi helyzetének a rendezése a haladó törvényhozás elsőrendű feladata, szerinte a törvény jogszerkezeti kidolgozása tökéletes munka és korszakos jelentőségű haladást jelentett, amely két, egymásnak ellentmondó érdeket érint, így az ártatlan gyermek védelméhez fűződő emberiességi érdeket, valamint a házasságnak mint a társadalom alapsejtjének szilárdságához fűződő közérdeket. Aggodalmát viszont ő is kifejezte abban a körben, hogy a család védelme érdekével szemben álló lehet, hogy a házasságban a másik nőtől született gyermeke is a rokona, így örököse lesz, szerencsésebbnek tartotta az 1912. évi svájci magánjogi törvénykönyv álláspontját, amely nem engedi meg a házasságtörésből született gyermek esetén a teljes hatályú apai elismerést, sem az apaság megállapítása iránti keresetindítást abban az esetben, ha az apa a nemzékora házassági kötelékben élt, mert ugyan a magyar megoldás következetesebb, de úgy vélte, hogy a törvényes család tagjait jobban meg kellene védeni a férj házasságtörésének következményei ellen, és nem tartotta indokoltnak azt, hogy a házasságon kívül született gyermeknek törvényes öröklési joga legyen az apa rokonai után, valamint korlátozásokkal tudta elképzelni ezen utódoknak a házasság utáni öröklését.

A képzelt apa bejegyzését nem tartotta szerencsésnek, valamint azon intézkedéseket, amelyek az anyakönyvekben a házasságon kívüli születés leplezésére szolgálnak, ugyanis álláspontja szerint erről a gyermek előbb vagy utóbb tudomást fog szerezni, amely súlyos lelki krízist idéz elő benne, valamint a törvény a házasságon kívüli származást úgy állítja be, mintha abban valami rejtegetni, tehát szégyellnivaló volna. Álláspontja szerint sokkal inkább a társadalmi előítéleteknek a leküzdésén kellene dolgozni, szociális neveléssel. Hangsúlyozta, hogy a képzelt apa helyett a gyámhatóságnak az elenyésző számú házasságon kívül született gyermek részére apahelyettesítést kellene kirendelni, akinek tanácsadó szerepe lenne az anya mellett, ellenőrizhetné a gyermek nevelését, valamint magasabb állami szerepvállalással, nemzeti segélyakció keretében pénzügyileg kellene alátámasztani a gyermekvédelmi szervek bekapcsolásával a nevelőgondozást. Előnyösebbnek tartotta volna, hogy a házasságon kívül született gyermekek jogi helyzetének reformja többet nyújtson a szociális gondoskodás terén, mint a házasságon alapuló család szerkezetének megbontásában.⁴⁶

Teller Miksa Szladits álláspontját kiegészítette azzal, hogy nem a házasságon kívül született gyermek, hanem a mostohaanyjának jogi helyzete szemszögéből mutatta be a felmerülő problémákat. Hangsúlyozta, hogy azokban az esetekben, ha nincsen az anyának házasságból született gyermeke, akkor végrendelet hiányában a házasságon kívül született gyermek öröklő az apja egész vagyónát, a

mostohaanyját csak az özvegyi haszonélvezet illeti meg az őt illető közös szerzeményen kívül. Ha pedig született a házasságból gyermek, azonban az apának nincs végrendelete, akkor a házasságon kívül született gyermek egy gyermekrészt örököl, végrendelet esetén kötelesrészt tarthat igényt. Álláspontja szerint ezáltal az özvegy ki lesz szolgáltatva a házasságon kívül született gyermeknek, ha pedig a gyermek kiskorú, akkor ezen gyermek anyjának. A törvény további hiányosságának tartotta, hogy az nem állapít meg jogvesztő határidőt az apaság megállapítására, így akár huszonegy évig is várhat a perindítással a házasságon kívül született gyermek, illetve az anyja, és előfordulhat, hogy a gyermek csak a hagyatéki tárgyalás során jelentkezik, vagy akár az után. Álláspontja szerint a kodifikátorok is látták ezeket a problémákat, és abból, hogy nem védtek meg az özvegyet, arra lehet következtetni, hogy nem is akarták, mert fontosabbnak tartotta a jogalkotó a házasságon kívül született gyermek legmesszebb menő védelmét, amivel álláspontja szerint túllőttek a célon.⁴⁷

Nizsalovszky Endre szintén elismerte azt, hogy számos szempontból előrelépést jelent a törvény, és egyetértett Bacsó Ferencel azokban az esetekben, amíg olyan férfiról van szó, akinek a valóságos apasága kétségtelenül be van bizonyítva. Álláspontja szerint azonban ez nemcsak bizonyítási kérdés, hanem annál sokkal több. Az apaság megállapításának a törvény 17. §-ának a) és b) pontja esetében, ahol a huzamosabb együttélés vagy viszony egymagában elegendő az apaság megállapításához, a gyermeknek egy meghatározott férfitől származása tekintetében az ágyas kapcsolat a törvényes házassággal egyenrangúvá válik, eszerint a törvényhozó olyan szinten bízik az „ágyas nőnek az ágyaláshoz való hűségében, mint a hitvestársi hűségben”, amelyben az ágyasok közti kapcsolat eddiginél lényegesen kedvezőbb megítélése mutatkozik. A bizonyítási eljárás leegyszerűsítése megnyugtató a nők számára, azonban így „könnyen a megszedült férfi nyakába lehet varrni olyan gyermeket is, aki egészen mástól származik”.

Álláspontja szerint a helyes, a feleség és az ágyas méltó megkülönböztetését jelentő megoldás az lett volna, ha a kritikus időben mással való érintkezés vagy az erre utaló kapcsolat kizárta volna az apaság megállapítását. Kiemelte ő is, hogy a törvény a házasságkötési hajlandóság aláásására nem vezet, csökkenhet a gyermekhalandóság, viszont aggályát fejezte ki, hogy a tartás mértékének az apa vagyoni viszonyához igazítása „női fondorlatra” ad lehetőséget, miszerint ha a fogamzási időben több férfival érintkezett nemileg, akkor a fizetőképesebb személyt jelöli meg apaként. Hangsúlyozta, hogy Bacsó Ferencel nem az erkölcsi kérdésekben nem ért egyet, hanem míg Bacsó magánjogi fejtegetéseiben azon esetekre világít rá, ahol a valóságban a jogszabály által feltételezett tényállás játszódott le, addig ő a perjogi szemlélet hatása alatt azokat a problémákat veti fel, ahol a valóságos tényállás és a perbeli tényállás között divergencia van.⁴⁸

Mikos Ferenc, aki a törvényjavaslat előkészítésében részt vett, cáfolta Szladits Károly és Teller Miksa problémafelvetéseit. Szladits álláspontjával szemben, az öröklési jogi kérdések tekintetében felvetette, hogy a házassá-

gon kívül született gyermek öröklési jogának korlátozása a jogállásuk egyenlőségének elejtését jelentené, amire csak akkor lehetne lehetőség, ha ezt magasabb érdek feltétlenül megkívánná. Felmerül a kérdés, hogy az özvegy, a feleség vagy a házasságból született gyermekek érdekét lehet-e magasabb érdeknek tekinteni. Álláspontja szerint a jog erre már megadta a választ, ugyanis amennyiben az anya követ el házasságtörést, és abból házasságon kívüli gyermeke születik, ezen gyermek ugyanúgy örököl anyja és anyja rokonai után, mint az anya házasságából született gyermekei, amely ugyanúgy sértheti a házasságából született gyermekek jogi érdekét, mintha az az apa házasságtöréséből származó gyermeke lenne. Miért legyen akkor több joga az anya házassága alatt született házasságon kívüli gyermekének, mint az apa házasságon kívüli gyermekének? Hangsúlyozta, hogy a képzelt apára vonatkozó rendelkezés valóban szükségmegoldás, amely ugyan a valóságot tagadja, de nem a gyermek, hanem azok előtt, akikkel a gyermeknek dolga akad az életben. Egyetértett azzal, hogy a gyermeknek valóban nem kellene szégyellni a származását, azonban álláspontja szerint a társadalmi előítéletek miatt még hosszú ideig mégis szégyellni fogja, a képzelt apa bejegyzésével ezen a súlyon enyhíteni lehet.

Teller észrevételeivel kapcsolatban előadta, hogy a házasságon kívül született gyermek az apa feleségével nem kerül olyan kapcsolatba, amely a mostohaanya elnevezést indokolttá tenné. Kiemelte, hogy Teller helytelenül értelmezi a keresetindítási határidőt, ugyanis az a házasságon kívüli születés bírói megállapítására irányuló keresetre vonatkozik, a gyermek nagykorúságáig, vagy a tudomszerzéstől számított egyéves határidő az apaság megállapítására irányuló keresetre nem. Az ebből fakadó nehézségeket nem látja olyan súlyosnak, tekintettel arra, hogy az apasági kereseteket a gyermek születését követő időben megindítják, mert ez a gyermek és az anya érdeke, ugyanis a gyermeknek tartásdíjra van szüksége, valamint neki minél előbb nevet akar adni, továbbá a per késedelmes megindítása a pernyertes esélyeit is rontja, mivel a tanúk meghalnak, az emlékezetükben az események elmosódnak, valamint az anya vallomását a bíróság az indokolatlan késedelem miatt aggályosnak találhatja. Ha pedig a

per mégis későn indulna meg, annak valamilyen komoly oka lesz, ez esetben nem lenne helyes alaki akadály miatt megtagadni az igényérvényesítés jogát a gyermektől. Álláspontja szerint a házasságon kívül született gyermek és az apa özvegye között az özvegyi jog gyakorlása körül lehetséges, hogy lesznek súrlódások, azonban ezek a súrlódások akkor is előfordulhatnak a mostoha gyermek és a mostohaanya között, ha a férj új házasságot köt, majd mindkettő házasságból maradnak gyermekek.⁴⁹

5. Összegzés

A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. tc. álláspontom szerint az egyik korabeli legnagyobb családjogi vívmányának az tekinthető, amelynek gyermekvédelmi szempontból érdeme, hogy megszüntette a jogi különbségtételt a törvényes házasságból és azon kívül született gyermekek között, és megállapította a rokoni kapcsolat fennállását az apa és a házasságon kívül született gyermeke között. Ezen túlmenően tételes jogi szintre emelte a korábbi szokásjogi szabályokat a családjog tekintetében, a házasságon kívül született gyermek érdekének védelmét tartalmazó módosításokkal, e tekintetben tehát jogi reformról beszélhetünk. A törvény nagy jelentőségű volt a tekintetben, hogy törvényi szinten, átfogóan rendelkezett fontos családjogi intézményekről. A családjogi viszonyok átrendeződtek, amelyben többben a családi élet, valamint a házasság intézménye elleni támadást láttak, az erkölcsstelenség törvénybe iktatását. A kritikusok az erkölcsre, valamint a feleség és a házasságból született gyermekek érdekeinek védelmére hivatkozva bírálták a törvényt, ahelyett, hogy azokat bírálták volna, akik ilyen helyzetbe hozták a házastársukat, illetve a házasságból született gyerekeket. Továbbá, a házasságon kívül született gyermekek nevelésének és tartásának felelősségét a megszokott társadalmi rend védelmé érdekében az államra kívánták hárítani, holott a törvény egyik célja pontosan az volt, hogy ezt a felelősséget az apára hárítsák, és a házasságon kívül született gyermekeknek is esélyegyenlőséget biztosítsanak.

KRAUSZ, BERNADETT

Die Auswirkungen von Gesetz XXIX des Jahres 1946 über den Status der unehelichen Kinder auf die familienrechtlichen Beziehungen

(Zusammenfassung)

Bis zum Inkrafttreten des Gesetzes XXIX von 1946 über die Rechtsstellung unehelicher Kinder war der familienrechtliche Status von „ehelichen“ und „unehelichen“ Kindern unterschiedlich, sie waren nur mit der Mutter verwandt, so dass die Aufgabe der Erziehung und des Unterhalts größtenteils bei der Mutter lag, und die Bestimmung der Vater-

schaft und damit die Zustimmung zum Unterhalt des Kindes war in vielerlei Hinsicht schwierig. Das Gesetz erhob die früheren Gewohnheitsrechtsnormen auf Gesetzesstufe und führte Reformen auf der Grundlage des Gleichheitsgrundsatzes ein, die unter Rechtswissenschaftlern und in der Rechtspraxis heftige Fachdebatten auslösten.

KRAUSZ, BERNADETT

The effect on family law relations of the Act XXIX of 1946 on the legal status of a child born out of wedlock
(Abstract)

Before the Act XXIX of 1946 on the legal status of a child born out of wedlock, the family law status of ‘legitimate’ and ‘illegitimate’ children was different, they only had a kinship relationship with the mother, so the task of raising and supporting them largely fell on them. Establishing paternity, thus contributing to the maintenance of the

child, was difficult from several points of view. The Act incorporated previous customary law norms into written law and introduced reforms based on the principle of equality, which provoked heated professional debates among legal scholars and practicing lawyers.

Jegyzetek

- ¹ A TKP2021-NKTA-51 számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a TKP2021-NKTA pályázati program finanszírozásában valósult meg.
- ² MIKOS Ferenc – ZAJTAI Imre – SÁRFFY Andor (szerk.): *A polgári eljárásjog legújabb szabályai*. Budapest, 1947. 64. p.
- ³ CSORNA Kálmán: Rokonság. In SZLADITS Károly (szerk.): *Magyar magánjog II.* Budapest, 1940. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 326. p.
- ⁴ VARGA István: Törvénytelen gyermekek tartása, mint szociális védelmi mechanizmus a két világháború közötti Magyarországon. *Esély*, 2018. 1. sz. 64. p.
- ⁵ 1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása, Általános indokolás. <https://net.jogtar.hu/ezet-ev-torveny?docid=94600029.TVI>.
- ⁶ WENZEL Gusztáv: Néhány szó a törvénytelen származású gyermekek jogi állapotának rendezéséről. *Jogtudományi Közöny*, 1870. 43. sz. 301. p.
- ⁷ Uo. 302. p.
- ⁸ MURINYI Endre: Néhány szó a törvénytelen származású gyermekek jogi viszonyainak rendezéséről. *Jogtudományi Közöny*, 1870. 46. sz. 331. p.
- ⁹ SZAKOLCZAY Árpád: Törvénytelen gyermekek. *Jogtudományi Közöny*, 1892. 43. sz. 341. p.
- ¹⁰ MÁRKUS Dezső: A házasságon kívül született gyermek és joggyakorlatunk. *Jogtudományi Közöny*, 1907. 5. sz. 35–36. p.
- ¹¹ KÖTE Sándor – RAVASZ János (szerk.): *Dokumentumok a magyar nevelés történetéből 1849–1919*. Budapest, 1979. Tankönyvkiadó, 506. p.
- ¹² LÁBADY Tamás: *A magánjog általános tana*. Budapest, 2014. Szent István Társulat, 71. p.
- ¹³ CSORNA 1940. 296–297. p.
- ¹⁴ Uo. 297–298. p.
- ¹⁵ Uo. 300. p.
- ¹⁶ 1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása. Általános indokolás.
- ¹⁷ 1911. évi I. törvénycikk a polgári perrendtartásról, Nyolczadik fejezet.
- ¹⁸ Uo. Tizenharmadik fejezet.
- ¹⁹ Uo. Kilencedik fejezet.
- ²⁰ Uo. Tizedik fejezet.
- ²¹ 1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása 18., 32. §.
- ²² MÁRKUS 1907. 35–36. p.
- ²³ Uo.
- ²⁴ Uo.
- ²⁵ CSORNA 1940. 326–327. p.
- ²⁶ Erre az álláspontra helyezkedik Raics Lázár ügyvéd is az „A törvénytelen gyermek tartása és a m. kir. Curia gyakorlata” című cikkében. *Jogtudományi Közöny*, 1900. 35. sz. 241–244. p.
- ²⁷ HATTYUFFY Dezső: A kiskorú gyermek tartása és a m. kir. Curia gyakorlata. *Jogtudományi Közöny*, 1899. 2. sz. 12–13. p.
- ²⁸ CSORNA 1940. 330. p.
- ²⁹ MENYHÁRTH Gáspár: Atyasági kereset s a törvénytelen gyermek tartása. *Jogtudományi Közöny*, 1893. 48. sz. 377–379. p.
- ³⁰ Mtj. 192–206. §.
- ³¹ CSORNA 1940. 302–305. p.
- ³² Uo. 301. p.
- ³³ *A magyar általános polgári törvénykönyv tervezete. Első szöveg*. Budapest, 1900. Grill Károly Cs. és Kir. Udv. Könyvkereskedése, 42. p.
- ³⁴ *A magyar polgári törvénykönyv tervezete. Második szöveg*. Budapest, 1913. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 24. p.
- ³⁵ 1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása, 2. §.
- ³⁶ Uo. 4. §.
- ³⁷ Uo. 17. §.
- ³⁸ Uo. 21. §.
- ³⁹ Uo. 21–22. §.
- ⁴⁰ Uo. 24. §.
- ⁴¹ Uo. 25. §.
- ⁴² Lásd még KRAUSZ Bernadett: A kiskorú gyermek tartásának szabályozása a polgári korban Magyarországon a hatályos szabályozás tükrében. *Diké*, 2019. 1. sz. 83–100. p. DOI: <https://doi.org/10.15170/DIKE.2019.03.01.07>; Uő: The Difference between the Legal Status of Minor Children Born In and Out of Wedlock Regarding Maintenance in the Hungarian Customary Law and Court Praxis before 1946. *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs*, 2020. 2. sz. 317–323. p. DOI: <https://doi.org/10.1553/BRGOE2020-2s317>
- ⁴³ KRAUSZ 2019. 87. p.
- ⁴⁴ 1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása 32. §.
- ⁴⁵ BACSÓ Ferenc: Erkölcsi vita egy törvényjavaslat körül. *Jogtudományi Közöny*, 1946. 23–24. sz. 319–323. p.
- ⁴⁶ SZLADITS Károly: A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvényjavaslat. *Jogtudományi Közöny*, 1946. 15–16. sz. 210–212. p.
- ⁴⁷ TELLER Miksa: A házasságon kívül született gyermek mostohaanyjának jogi helyzete. *Jogtudományi Közöny*, 1946. 17–18. sz. 237–238. p.
- ⁴⁸ NIZSALOVSKY Endre: A házasságon kívüli gyermek jogállása és az erkölcs. *Jogtudományi Közöny*, 1947. 3–4. sz. 51–53. p.
- ⁴⁹ MIKOS Ferenc: A házasságon kívül született gyermek jogállásával kapcsolatos vitás kérdések. *Jogtudományi Közöny*, 1946. 17–18. sz. 237–238. p.

